

DOI: 10.7251/GFP1707301T

UDC: 347.764(4-672 EU)

Stručni rad*Datum prijema rada:*
6. jun 2017.*Datum prihvatanja rada:*
30. jun 2017.

Uticaj direktive solventnost II na sektor osiguranja u Evropi

Rezime: Solventnost osiguravajućih kompanija, njeno očuvanje, regulativa i kontrola predstavlja osnovu zdravog funkcionisanja tržišta osiguranja. Solventnost je pokazatelj stabilnosti i sigurnosti kompanije, kao i garant izvršenja dospelih obaveza. Direktiva Solventnost II je usvojena 25. novembra 2009. godine. Ona je najavila značajne promene u pravu osiguranja i reosiguranja, kako zemalja članica EU, tako i zemalja nečlanica, kada je u pitanju solventnost društva. Glavni razlog usvajanja nove direktive je jačanje jedinstvenog tržišta osiguranja i reosiguranja preko harmonizovanih zakonskih pravila radi veće zaštite osiguranika. Solventnost II cilja na zajedničko tržište, tj. dozvoljava rad u jednoj državi članici dopušta društvu obavljanje delatnosti u svim drugim zemljama članicama. Takođe, tokom implementacije nove direktive treba da važe ista prava zaštite osiguranika. Za oba zahteva je potrebno da propisi o nadzoru budu usaglašeni i konvergovani širom Evrope.¹ U radu će pre svega biti reči o uticaju koji je direktiva Solventnost II izvršila kako na zemlje članice, tako i na nečlanice EU, o stanju osiguranja u Evropi uopšte, kao i meri u kojoj su neke od zemalja uskladile svoje zakonodavstvo sa direktivom.

Cljučne reči: solventnost, osiguranik, osiguravajuće kompanije, EU, Solventnost II.

Iva Tošić*Master, istraživač pripravnik
Instituta za uporedno pravo u
Beogradu; mail: iva_tosic@
hotmail.com***UVOD**

Direktiva, pre svega, teži da omogući osiguranje adekvatne zaštite osiguranika, tj potrošača u svim državama članicama EU. Cilj je da se kreiraju pravila kojima se unosi ravnoteža u odnos profesionalaca i potrošača, i da se omogući zaštita lica koja se nazivaju nestručnjacima prilikom zaključenja ugovora sa profesionalcima. Usled izuzetne složenosti same direktive, kao i činjenice da je za njenu implementaciju potrebno dosta vremena, sredstava i edukacija stručnog kadra, početak primene je odložen sve do 1. januara 2016. godine, do kog trenutka su sve zemlje članice bile obavezane da usklade svoje zakonodavstvo sa njenim pravilima. Implementacija u domaćem zakonodavstvu je planirana nakon ulaska Srbije u EU, a novi Zakon o osiguranju je postavio temelje planirane implementacije.

¹ W. Rohrbach (2007.), „Solventnost II- posledice po osiguravače i korisnike usluga osiguranja“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, broj 4, 9.

UTICAJ NA ZEMLJE ČLANICE EU

Originalni ciljevi direktive Solventnost II teže da stvore usklađeno zakonodavstvo, zasnovano na riziku i obezbeđuju visok nivo zaštite osiguranika, ohrabruju dobro upravljanje rizikom i podupiru jaku i efikasnu delatnost evropskog osiguranja.² Direktiva polazi od osnovnih principa poslovanja osiguravajućih društava, po kom osiguravajuće društvo mora pre svega da proceni koliki iznos kapitala je potreban da bi se održala solventnost i izvršavale obaveze, zatim da obezbedi i kvalitativni aspekt koji je najbitniji, imajući u vidu da je potreban stručan kadar i redovna kontrola rada organa društva.³ Usvajanje i implementacija pravila direktive je dugotrajan, složen i sveobuhvatan proces zasnovan na aktivnoj saradnji među državama članicama.⁴

Ciljevi pravne regulative EU

Pravna regulativa EU ima sledeće ciljeve:

- trajno jačanje finansijskih tržišta u Evropskoj uniji,
- pravovremeno prepoznavanje sistemskih rizika,
- osiguranje adekvatne zaštite osiguranika tj potrošača-ravnoteža odnosa profesionalaca i potrošača⁵,
- integracija tržišta EU
- koordinaciju postupaka nadzornih vlasti (sa zajedničkim komitetima),
- unifikovanje poboljšanih propisa za banke i osiguranja i
- zajedničke postupke u krizama⁶

Značaj za EU

Pojava finansijske krize u posljednjoj deceniji dodatno je motivisala nadležne institucije Evropske unije da pristupe izmenama postojećeg zakonodavstva, pa je, iz tih razloga, upućen poziv brojnim interesnim grupama da učestvuju u procesu stvaranja novog modernog, konzistentnog i sveobuhvatnog pravnog okvira, koji treba da dovede do institucionalizacije tržišne discipline na celokupnom tržištu osiguranja u Evropskoj uniji. Konačno, 2001. god Evropska komisija je započela temeljnu reviziju postojećeg zakonskog okvira pod nazivom *Solvency II - Projekt za Evropsku uniju* s ciljem da bude sprovedena detaljna analiza postojećeg stanja te da budu donesene preporuke za izbegavanje potencijalnih opasnosti s kojima se može susresti osiguravajući sektor.⁷ Novi regulatorni okvir EU ukazuje na potrebu definisanja jasnih odgovornosti, u smislu obaveza koje obavljaju strukturirani organi društva, zatim menadžment rizika, efikasan sistem internih kontola,

² A. Momčilović (2014.), „Društva za osiguranje na finansijskom tržištu“, *Univerzitet Singidunum*, Beograd, 106.

³ V. Čolović (2016.), „Reorganizacija osiguravajućih društava po direktivi Solventnosti II“, *Pravo i privreda*, broj 7-9, 545.

⁴ M. Jurij, M. Stipičić, Z. Ćesić (2015.), „Regulativa Solvency II kao preduvjet poslovanja osiguratelja u Evropskoj uniji- primjer republike Hrvatske“, *Mostariensia*, 19, 118-119

⁵ N. Petrović Tomić (2015.), „Zaštita potrošača usluga osiguranja“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 48.

⁶ Hans Peer (2010.), „Zamena paradigmi u burnim vremenima (Projekat EU Solventnost II)“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, broj 2, 21.

⁷ M. Grgić (2013.), „Harmonizacija propisa iz područja osiguranja i reosiguranja putem pravnog okvira Solventnost II“, *Zagrebacka pravna revija*, broj 2, 162.

transparentan sistem izveštavanja kako internog tako i izveštavanje nadzornog organa i obezbeđivanje društva dovoljnim kapitalom.⁸

Osnovni cilj zakonodavstva osiguranja u EU je da olakša razvoj jedinstvenog tržišta u oblasti osiguranja, dok istovremeno obezbeđuje odgovarajući nivo zaštite potrošača. Od sredine 90-tih godina, tržišta finansijskih usluga u EU su prošle kroz značajne deregulacije. Specifično za industriju osiguranja, fundamentalne promene na tržištu su nastale kao rezultat uvođenja treće generacije Direktive za Osiguranja Evropske Unije 1994. godine. Pre ove direktive, evropski poslovi osiguranja su bili ugrađeni u gustu mrežu regulativa. Osiguravači su bili podvrgnuti značajnim zahtevima o ugovornim karakteristikama što je dovelo do jednoobraznosti u proizvodima i ograničavajući konkurentnost. Sprovođenje deregulacije 1994., je dovelo do intenzivne cenovne konkurencije, erozije margina i većih troškova. Razvoj neophodnog zakonodavnog okvira počeo je sedamdesetih godina prošlog veka sa prvom generacijom Direktiva osiguranja, ali je završena tek početkom devedesetih godina sa trećom generacijom Direktiva osiguranja. Trećom generacijom Direktiva osiguranja uspostavljen je "EU pasoš" (jedinstvena licenca) za osiguravajuća društva zasnovan na konceptu minimalne harmonizacije i uzajamnog priznavanja. Treća generacija Regulative osiguranja iz 1994. se nije direktno bavila pitanjem solventnosti. Umesto toga, direktiva je preporučila da se pravilo o minimalno zahtevanom kapitalu koje je uvedeno 1970. godine revidira. Evropska Komisija, koja je odgovorna za predlaganje zakona u EU, reagovala je sa "akcionim planom" za finansijske usluge. Prema ovom planu, regulative solventnosti u EU bi trebale biti usaglašene i harmonizovane u dva koraka, zvanih Solventnost I i Solventnost II. Regulativa Solventnost I je postala pravosnažna za države članice u januaru 2004. neznatno menjajući postojeće zahteve margine solventnosti, fokusirajući se najviše na pitanja koordinacije. Ograničenost ovih zahteva je da su oni podeljeni prema veličini brojeva kao što su premije ili odštetni zahtevi, umesto da su bazirani na osiguravačevu specifičnu situaciju rizika, često dovodeći do željenih podsticaja. Na primer, preko smanjivanja cena, osiguravač smanjuje zahtevani kapital je premija niža čak i kada rizik poraste. Zahtevi bazirani na obimu su jednostavni za primenu, ali kao što je često spominjano u literaturi pretenduju da budu previše grubo, a njihove teorijske osnove preslabe za ostvarivanje dobrog upravljanja rizicima. Evropska Komisija je najviše zbog ovog problema inicirala Solventnost II, sa primarnim ciljem razvoja i implementacije harmonizovanih standarda o kapitalu baziranom na riziku. Namera je da se pristup menadžmenta upravljanja rizicima preduzeća fokusira prema standardima kapitala, što znači da će obezbediti integrisan okvir solventnosti koji pokriva sve relevantne kategorije rizika i njihovu međuzavisnost.⁹

Namera direktive Solventnost II je usvajanje principa utemeljenog na ekonomskom riziku, koji podstiče osiguravače na adekvatan način mere rizike i njima upravljaju, pa je iz tog razloga glavni cilj svih novih propisa odgovarajuća zaštita osiguranika i korisnika osiguranja na finansijski stabilnim tržištima. Solventnost II je nastavak regulacije koja je

⁸ Lj. Stojković (2013.), „Pravni aspekti upravljanja rizikom i sisitem internih kontrola kao integralni deo korporativnog upravljanja u društvu za osiguranje“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, broj 3, 48.

⁹ M. M Ilić (2014), „Uticaj primene direktive Evropske Unije Solventnost II na sektor osiguranja u Srbiji“, *Univeritet u Nišu- Ekonomski fakultet*, 25-26

započela uvođenjem Basela II, novih pravila merenja kapitalnih zahteva banaka, a kroz Solventnost II ista načela i organizacija se uvode i u poslovanje društva za osiguranje i reosiguranje. Načela i organizaciju ove dve direktive preuzimaće i ostale finansijske institucije kao što su mirovinski fondovi.¹⁰

Primer Republike Hrvatske

Ulazak Republike Hrvatske u EU 1. jula 2013 zahtevao je izradu novog zakonodavnog okvira kojim će se izvršiti imlementacija Direktive Solventnost II. S obzirom da je cilj evropskog zakonodavca da se izvrši potpuno usklađivanje propisa utemeljenih na samoj direktivi, standardi hrvatskog zakona koji su odstupali od odredbi Direktive više se neće primenjivati.¹¹

Hrvatska je postojeći Zakon o osiguranju uskladila sa važećim direktivama EU, iako su još uvek prisutni protivnici uvođenja Solvency II, koji kao razloge navode: nizak broj stečajeva i bankrota osiguravača u EU i Hrvatskoj, relativnu stabilnost industrije osiguranja u uslovima krize, kao i velike troškove uvođenja nove regulative.¹² Novi Zakon o osiguranju iz 2015. godine uvodi učinkoviti sastav upravljanja rizicima u društvima za osiguranje usmeren ka zaštiti korisnika usluga osiguranja. Njime se garantuje likvidnost i solventnost poslovanja društava za osiguranje. Primenom načela proporcionalnosti vodi se računa o poslovanju malih društava za osiguranje koja nisu dužna da primenjuju odredbe Zakona o sustavu upravljanja. U okviru sastava upravljanja društvo za osiguranje dužno je da uspostavi sledeće funkcije:

- 1) funkciju upravljanja rizicima,
- 2) funkciju praćenja usklađenosti,
- 3) funkciju unutrašnje revizije i
- 4) aktuarsku funkciju.¹³

Zakonom se propisuju uslovi koje moraju ispunjavati nosioci ključnih funkcija, a koji obuhvataju dobar poslovni ugled, stručnost i iskustvo. Uvodi se obveza društva za osiguranje da obavlja vlastitu procenu rizika i solventnosti. Sastav upravljanja se prilagođava promenama profila rizičnosti društva te je pod stalnim nadzorom HANFE. U tu svrhu HANFA može određivati dodatne nadzorne mere ako utvrdi da društvo teže krši pravila o upravljanju rizikom.¹⁴ Nadzor nad postupcima nepravilnosti, koji su do sada obavljale nacionalne nadzorne institucije, uključujući i prakse nadzora koje su stvorile same nadzorne institucije putem pravilnika i drugih objava, neće se više primenjivati nakon implementacije Direktive. Na taj način se društva za osiguranje i reosiguranje dovode u ravnopravan položaj i sužava se prostor delovanja nacionalnih nadzornih agencija, koje su često proširivale svoj prostor delovanja tako što su preuzimale ulogu zamenskog zakonodavca.¹⁵

¹⁰ M.Jurij, M. Stipić, Z. Ćesić, 119.

¹¹ M. Grgić, 181-182

¹² M.Jurij, M. Stipić, Z. Ćesić, 118.

¹³ Zakon o osiguranju (2015.), *Narodne novine* br 30/15 čl. 93, st. 1.

¹⁴ D.Jurić(2015), „Sustav upravljanja u društvima za osiguranje prema Zakonu o osiguranju iz 2015. godine u Republici Hrvatskoj“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, broj 2, 60.

¹⁵ M. Grgić, 181-182.

Hrvatski ured za osiguranje (HUO) sproveo je anketu povodom direktive Solventnost II 22. septembra 2010. godine na petoj kvantitativnoj studiji uticaja- QIS 5. Anketirani zaposeni smatrali su da najveći izazov prilikom implementacije Direktive predstavljaju zahtevi prvog stuba, pa zahtevi trećeg i na kraju drugog. Takođe, ispitanici smatraju da je u poslovanju njihovih društava izloženost tržišnom riziku najznačajnija.

Osnove novih pravila solventnosti zasnivaju se na mogućnosti, društava za osiguranje, odnosno društava za reosiguranje, da koriste zaštite od svih vrsta rizika i razvoju novih tehnika transfera, otklanjanja i prebacivanja rizika. Pri tome se Solventnost II u snažnoj meri oslanja na tržišna kretanja i savremene promene, pa bi trebalo poboljšati i nadzor finansijskih konglomerata kao i velikih osiguravajućih grupa. Solventnost II je veliki iskorak za osiguravače, koji će industriju osiguranja još više približiti bankama i ostalim finansijskim institucijama.¹⁶

Hrvatska je kao članica EU učestvovala u pripremama i procesu uvođenja Direktive, kako bi društva za osiguranje, tj reosiguranje i nadzorno telo bili spremni za primenu njenih odredaba. U tu je svrhu Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga (HANFA) kao nadzorno telo i za tržište osiguranja i reosiguranja u Hrvatskoj zajedno s Hrvatskim uredom za osiguranje i Hrvatskim aktuarskim društvom osnovala Radnu grupu za adekvatnost i solventnost kapitala – Solvency II HANFA-HUO-HAD, čiji je cilj usvajanje odredbi Direktive Solventnost II i prilagođavanje društava za osiguranje odnosno reosiguranje, u Hrvatskoj, novim pravilima regulacije. Takođe, svrha Radne grupe je bila da utvrdi sličnosti i razlike u odnosu na postojeću regulaciju tržišta osiguranja u Hrvatskoj kako bi svim učesnicima olakšala složeni proces implementacije Solventnost II. Nakon učestvovanja u sprovođenju Studije kvantitativnih uticaja u daljem radu Radne grupe naglasak je na zahtevima drugoga i trećega stuba Direktive.

Radna grupa je od posljednjeg kvartala 2011. do polovine 2012. godine sprovela Studiju kvantitativnih uticaja (QIS studija) radi implementacije novog nadzornog okvira Solventnost II u Hrvatskoj. Osnovna svrha Studije bila je da pre svega utvrdi specifičnosti tržišta osiguranja u Hrvatskoj, a temeljni ciljevi bolja priprema društava za osiguranje odnosno reosiguranje za zahteve novog režima, kvantifikacija uticaja primene, utvrđivanje potrebnih resursa za sprovođenje direktive, kao i razvijanje svesti o kvalitetu raspoloživih podataka.

UTICAJ NA ZEMLJE NEČLANICE

Razlozi za primenu direktive „Solventnost II“ su veliki. Postavlja se pitanje kakve će stvarne posledice ona izazvati, imajući u vidu neke aktuelne promene u vezi početka primene tog projekta. Kad su u pitanju osiguravajuća društva u zemljama nečlanicama EU, dugoročno gledano, posledice primene „Solventnosti II“ će biti iste kao i u EU, ali će ih, prvo, prouzrokovati zahtevi reosiguravača. Zbog toga će biti potrebno puno ulaganja energije i sredstava u programsku opremu, kvalitet podataka i stalnu analizu podataka zbog individualizacije rizika. Osiguravajuća društva će biti bolje upoznata sa svojom finansijskom izloženošću i tome će prilagoditi investicionu politiku, a kao posledica će se pojaviti zahtevi za nižim kapitalom, a zbog toga će nastati i konkurentnija premija. Osiguravajuća društva

¹⁶ M.Jurij, M. Stipić, Z. Česić, 124.

će tražiti ulaganje u manje rizične i dugoročne investicije sa nižim prihodima, a posledica će biti pritisak na dizanje premija. To će, u zemljama našeg regiona, prouzrokovati potrebu za razvojem finansijskog tržišta i mogućnosti za ulaganje u inostranstvo.¹⁷

„Solventnost II“ se primenjuje na osiguravajuća društva sa velikim kapitalom, odnosno, portfeljom, a u zemljama regiona ne postoje osiguravajuća društva sa velikim kapitalom i prometom, ako veličinu posmatramo sa stanovišta bogatijih zemalja u svetu. Gledano dugoročno, takva situacija se neće skoro menjati, a privredni subjekti i osiguravajuća društva će se udruživati, kako bi se smanjila opasnost od rizika, i kako bi se lakše pokrio rizik.¹⁸ Veliki značaj imaju i državni nadzorni organi. Nadzor se odnosi na kvalitativnu kontrolu strukture i uspešnosti poslovanja, za šta nije dovoljno znanje iz poznavanja zakonskih akata, već i praktično poznavanje delovanja tržišta.

Srbija

Sve što se dogodilo u Srbiji tokom devedesetih godina- brojni ratovi, međunarodna politicka i ekonomska izolacija, finansijski haos praćen razornom hiperinflacijom-ostavilo je dubokog traga na tržište osiguranja u Srbiji, a može se reći da se tržište osiguranja generalno nalazi u izuzetno lošem stanju. Imajući u vidu sve izraženiju ulogu i značaj osiguravajućih društava u razvijenim tržišnim privredama, ali i u privredama u tranziciji, kako sa aspekta pokrivanja rizika tako i sa aspekta pozicije osiguravajućih društava na finansijskom tržištu i sve izraženiju ulogu važnog segmenta u portfelju institucionalnog investitora, nameće se kao neophodnost restrukturiranje osiguravajućih društava u Srbiji.¹⁹

Primena zahteva direktive „Solventnost II“ u Srbiji je planirana nakon ulaska Srbije u Evropsku uniju. Direktiva „Solventnost II“ će uvesti mnogo složenije zahteve za kapitalom društvima za osiguranje od onih koji su trenutno aktuelni.

Uključivanje Republike Srbije u evropske regulatorne tokove nameće zahtev za postepenom, ali veoma kompleksnom harmonizacijom, koja će imati uticaj na ceo ekonomski ambijent. Ekonomska kriza koja je zahvatila ceo svet, svakako se odrazila i na sektor osiguranja u Srbiji. Tržište je sačuvalo finansijsku stabilnost, ali je i osvetlilo probleme koji su već neko vreme prisutni u ovoj delatnosti. Usvajanjem i primenom Zakona o osiguranju iz 2004. godine i uspostavljanjem nadzora Narodne banke Srbije nad delatnošću osiguranja, ostvarena su brojna poboljšanja u okviru ove privredne delatnosti. Međutim, izvesne odredbe samog Zakona, kao i nepostojanje regulative u izvesnim segmentima, svakako nisu afirmativno uticale na osiguranje u periodu ekonomske krize.²⁰ Zakon o osiguranju iz

¹⁷ Vid. V. Čolović (2012), „Uticaj primene projekta Solventnost II (Direktiva EU br. 2009/138/EC) na osiguravajuća društva u Srbiji“, *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije (II)*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Institut za uporedno pravo, Hans Zajdel Fondacija, Beograd 2012., str. 357-372

¹⁸ V. Čolović (2016.), „Reorganizacija osiguravajućih društava po direktivi Solventnosti II“, *Pravo i privreda*, broj 7-9, 552.

¹⁹ S. Ostojčić (2004.), „Neophodnost restruktuiranja osiguravajućih društava u Srbiji“, *Privredna izgradnja*, broj 1-2, 86-87.

²⁰ B. Marović, M. Lemić Samardžić (2011.), „Osiguranje kao determinanta održivog razvoja Srbije“, *Ekonomika preduzeća*, 70.

2004 god. primenjivan je deset godina, što je doprinelo otkrivanju njegovih nedostataka i rezultiralo Nacrtom novog Zakona o osiguranju 2012. godine. Međutim, usled brojnih primedbi, taj zakon je korigovan i novi zakon je Narodna skupština Republike Srbije usvojila 2014. godine. Sve navedene izmene približile su našu regulativu poslovnoj praksi EU, ali ostaje otvoreno pitanje kako će na domaća osiguravajuća društva uticati primena zahteva novog regulatornog okvira.²¹

Zakonom o osiguranju i podzakonskim aktima uređeno je osnivanje društva za osiguranje/reosiguranje i početak obavljanja delatnosti, tj. izdavanje dozvole za obavljanje poslova osiguranja/reosiguranja u skladu sa zahtevima Solventnosti II. Propisani su uslovi za obavljanje delatnosti osiguranja koji, između ostalog, uključuju zahteve u pogledu podobnosti za sticanje kvalifikovanog učešća u društvu, za obavljanje funkcije člana uprave društava i za uspostavljanje efikasnog sistema upravljanja. Utvrđena su pravila za vrednovanje imovine i obaveza društva, pre svega tehničkih rezervi za pokriće svih obaveza iz ugovora o osiguranju i adekvatnosti kapitala. Predviđena je liberalizacija sektora osiguranja putem slobode osnivanja ogranaka i slobode pružanja usluga osiguranja od dana pristupanja Republike Srbije Evropskoj Uniji. Implementirani su zahtevi Solventnosti II u pogledu obaveze društava da, pre zaključenja ugovora o osiguranju i za vreme njegovog važenja, adekvatno informišu ugovarača osiguranja uz propisivanje minimalnog sadržaja takvog obaveštenja. Prvi put je predviđena i mogućnost vršenja supervizije grupe društava. Reorganizacija i likvidacija društava su u značajnoj meri uređene u skladu sa pravilima koja se primenjuju i u Evropskoj uniji (Zakon o stečaju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje koji je Narodna skupština Republike Srbije usvojila 3. februara 2015. godine).

Odlukom o sistemu upravljanja u društvu za osiguranje/reosiguranje prvi put su u Republici Srbiji utvrđeni kvalitativni zahtevi Solventnosti II koji obuhvataju ključne funkcije (upravljanje rizicima, sistem internih kontrola, aktuarska funkcija i interna revizija). U skladu sa navedenom odlukom prvi put su društva izvršila sopstvenu procenu rizika i solventnosti (ORSA) u 2015. godini i poveravanje poslova trećim licima. Odlukom o sadržini mišljenja ovlašćenog aktuara utvrđena je obaveza davanja mišljenja o tehničkim rezervama, premiji i reosiguranju prema zahtevima Solventnosti II u pogledu sadržaja mišljenja aktuarske funkcije.²²

U Srbiji se solventnost društava za osiguranje reguliše Odlukom o načinu utvrđivanja margine solventnosti. Prema pravilima ove odluke osiguravajuća društva odvojeno utvrđuju vsinu margine solventnosti za životna i neživotna osiguranja. Aktuelnom odlukom o utvrđivanju margine solventnosti minimalni kapital se dobija na osnovu obaveza osiguravajućeg društva, tj. prilikom njegovog određivanja uzimaju se u obzir samo osigurani rizici, dok ostali kvantitativni rizici (kao npr. rizik kamatne stope i ostali tržišni rizici) ne ulaze u obračun. Cilj Direktive "Solventnost II" je da osiguravajuća društava sagledavaju i upravljaju svim rizicima kojima je društvo izloženo.²³

²¹ Z. Đurić, Z. Jovanović (2015.), „Izazovi u primeni direktive o solventnosti II u Srbiji“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, broj 4, 13.

²² „Strategija za implementaciju Solventnosti II u Republici Srbiji“ (2016), *Narodna Banka Srbije*, 6-7

²³ M. M. Ilić, 97-98.

Predstojeći izazovi sa kojima treba da se suoče osiguravajuća društva u ovom regionu zbog primene direktive Solventnost II su sledeći:

1) Tržišno vrednovanje sredstava i obaveza, tj. svođenje celokupnog bilansa na fer vrednost i stvaranje metoda modeliranja za sredstva čiju fer vrednost nije moguće neposredno i jednostavno odrediti na osnovu dostupnih podataka. Takođe, uvodi se novi pristup vrednovanju obaveza iz osiguranja po konceptu najbolje moguće procene. Za srpska društva to podrazumeva primenu potpuno novih znanja, metodologije, podataka i kalkulacija, što će potpuno promeniti bilans stanja osiguravajućeg društva sastavljen u skladu sa direktivom „Solventnost II“.

2) Izračunavanje kapitala je u potpunosti drugačije od aktuelnog metoda. Parametri formule zadati su bez obzira na državu u kojoj osiguravajuće društvo vrši poslovanje i na njegov stvarni profil rizika. Ti parametri ne odražavaju uvek stvarni profil rizika. Međutim, ovaj problem se može prevazići primenom internog modela koji je dizajniran tako da reflektuje osiguravačev jedinstveni profil rizika i postoji veća verovatnoća da će dobiti SCR koji će bliže reflektovati stvarne rizike sa kojima se suočavaju osiguravači nego standardna formula.

Osiguravajuća društva u Srbiji do sada nisu bila u obavezi da primenjuju neki službeni okvir upravljanja rizicima. Međutim, „Solventnost II“ predviđa korišćenje razrađenog okvira upravljanja rizicima na nivou cele organizacije. Ovo će dovesti do potpune promene u procesima, ljudima, znanju i informacionoj strukturi osiguravajućih društava da bi se ostvarila pravilna organizacija i procesi, pravilne metode vrednovanja i postupci izveštavanja. Za nesmetano vrednovanje sredstava i obaveza, izračunavanje kapitala i na kraju uspostavljanje okvira za upravljanje rizicima potrebno je detaljno analizirati i unaprediti strukturu podataka, skladišta podataka i dostupne informacione sisteme i tehnologiju. To može predstavljati znatan pritisak na finansijske planove, ali će omogućiti stvaranje uslova za dobijanje pouzdanih i tačnih informacija, koje su neophodne za pravilno odlučivanje.

Superviziju osiguravajućih društava u Srbiji sprovodi Narodna Banka Srbije – NBS. Sprovodi je praćenjem kvaliteta upravljanja rizicima kojima je izloženo društvo za osiguranje u svom poslovanju. Narodna Banka u postupku supervizije vrši procenu adekvatnosti upravljanja rizicima i u slučaju identifikacije prekomerne izloženosti riziku izriče preventivne i korektivne mere.²⁴ Kada se započne sa primenom direktive, uloga NBS-a u nadzoru osiguravajućih društava će se znatno promeniti. Njena kontrola će postati kvalitativna kontrola strukture i uspešnosti poslovanja osiguravajućeg društva. Nadzorni organi će morati da svoje znanje iz poznavanja propisa dopune praktičnim poznavanjem delovanja finansijskog tržišta i tržišta osiguranja.

Kad je u pitanju organizacija osiguravajućih društava sa aspekta savladavanja rizika na području Srbije, ona će biti malo drugačija u odnosu na EU. Naime, organizaciona struktura će se dopuniti sa jedinicama koje su potrebne za savladavanje rizika. Tu se misli

²⁴ M. Knežević (2010.), „Zakonodavani okvir poslovanja društva za osiguranje“, *Bankarstvo*, broj 1-2, 80.

na odbore za savladavanje rizika. Zatim, već postojeće organizacione jedinice, u okviru osiguravajućeg društva, dobiće nove aktivnosti, koje će se sastojati u rukovođenju, organizovanju operativnih jedinica, kao i u nadzoru. Na kraju, neke od današnjih organizacionih jedinica u društvu će se spojiti. Tu mislimo, pre svega, na aktuale i finansijski sektor u društvu. U stvari, najlogičnije da se početak aktivnosti vezane za savladavanje rizika postavi u ove organizacione jedinice.

Veoma je bitna i promena kod onih koji odlučuju u osiguravajućim društvima. Tu mislimo na promene kod samih lica koja čine upravu, odnosno, menadžment društva. Odluke će se, uvek, usvajati obzirom na to kakav je rizik za ostvarivanje zahtevanih poslovnih rezultata prihvatljiv za osiguravajuće društvo.²⁵

Da bi osiguravajuća društva počela sa primenom Solventnosti II, prvenstveno moraju definisati program i edukovati celokupnu organizaciju. Svako osiguravajuće društvo treba da sastavi službeni plan primene Direktive koji je formulisan kroz projektni plan i koji utvrđuje koji su resursi i aktivnosti potrebni za njegovo sprovođenje, kao i sredstva koja će se za tu svrhu izdvojiti. Takođe, ključna je i edukacija svih sektora organizacije koji će učestvovati u njenoj primeni, kao i uspostavljanje okvira za upravljanje rizicima. Posledice primene Solventnosti II u osiguravajućim društvima u regionu će uočljive posebno u:

- planiranju obima potrebnog kapitala i rezervisanja;
- definisana potrebne premije i sadržaja proizvoda osiguranja;
- ostvarivanju investicionih profita;
- prenosu rizika,
- povezivanju osiguravajućih društava;
- organizovanju strukture osiguravajućeg društva;
- preglednosti poslovanja;
- novoj ulozi državnih nadzornih organa.²⁶

Uticao Solventnosti II na proizvode osiguranja će doprineti ograničenju pojedinih pokrića, skupljoj premiji pojedinih proizvoda, prenošenju rizika na osiguranika, odbijanju pokrića za pojedine rizike, što će dovesti do još veće individualizacije rizika.

Crna Gora

Implementacija odredbi evropskog zakonodavstva iz oblasti osiguranja radi integracije crnogorskog u evropsko tržište predstavlja veliki izazov za sve tržišne subjekte. Ako uzmemo u obzir veličinu i specifičnosti crnogorskog tržišta potrebno je izmenama postojećih ili kreiranjem novih zakonskih rešenja, voditi računa ne samo o prelaznim rokovima za usklađivanje poslovanja sa propisima EU, već i održavanju stabilnosti tržišta osiguranja Crne Gore.

²⁵ Vid. V. Čolović (2012), „Uticao primene projekta Solventnost II (Direktiva EU br. 2009/138/EC) na osiguravajuća društva u Srbiji“, *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije (II)*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Institut za uporedno pravo, Hans Zajdel Fondacija, Beograd 2012., str. 357-372

²⁶ V. Čolović (2012.), „Kontrola rizika i osiguranje“, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka, broj 2, 133.

U cilju uspostavljanja adekvatnog institucionalnog okvira za integraciju crnogorskog u jedinstveno evropsko tržište, Agencija za nadzor osiguranja Crne Gore bi trebala da usvoji akte usklađene sa direktivama EU. Implementacijom projekta „Solventnost II“, uz pravovremenu kontrolu poslovanja, osiguravajuće kompanije će morati da idedntifikuju sve rizike kojima su izložene, jačaju unutrašnju kontrolu, i održavaju svoju finansijsku stabilnost što će pozitivno uticati na dalji razvojtržišta osiguranja.²⁷

Osiguravajuće kompanije slabijeg finansijskog kapaciteta na crnogorskom tržištu opravdano strahuju da će integracija i globalizacija ugroziti njihovu konkurentsku poziciju. Ovi strahovi su opravdani ukoliko se radi o tržištu izazovnom za nove konkurente, tržištu koje podrazumeva ubrzan privredni rast, povećanje životnog standarda i vrednosti osigurane imovine tj tržištu na kojem će doći do povećanja potrebe za osiguranjem i reosiguranjem i na kom se nastavlja proces transformacije i privatizacije sektora osiguranja. Na tržištu Crne Gore učešće stranog kapitala iznosi preko 80%, trenutno posluje mali broj osiguravajućih kompanija, tako da se u narednom periodu ne može očekivati značajniji rast životnog standarda, niti potreba za osiguranjem i reosiguranjem.

U savremenim uslovima poslovanja, svaka osiguravajuća kompanija nastoji da odluke donosi tako da maksimizira koristi, minimizira rizike izazova globalizacije. Usluge koje pružaju osiguravajuće kuće u Crnoj Gori su veoma slične, a rivalitet koji postoji među kompanijama se najčešće analizira kroz intenzitet konkurentskog ponasanja, inovacije proizvoda osiguranja, reklamiranje, kao i druge promotivne kampanje. Integracija u evropsko tržište podrazumeva različite konkurente i okolnosti, po kojima sve veću ulogu imaju kompanije koje uvažavaju potrebe osiguranika, imaju značajnu investicionu ulogu na finansijskom tržištu, kao i one kompanije koje imaju izrađene konkurentske prednosti. U Crnoj Gori se zbog relativne zasićenosti tržišta, veličine tržišta, i opštih privrednih uslova ne može očekivati veliko interesovanje inostranih kompanija za ulazak na crnogorsko tržište, a time ni negativni efekti na poslovanje i konkurentnost postojećih crnogorskih kompanija. Ulaskom Crne Gore u EU omogućiće se, pre svega, efikasnija kontrola nad vođenjem poslova osiguranja, obezbeđenje minimalnih standarda poslovanja, bolja zaštita osiguranika i efektivnije i produktivnije poslovanje osiguravača.

Izazovi koji stoje pred Crnom Gorom odnose se na potpuno usklađivanje propisa sa direktivom „Solventnost I“, a zatim i na pripremu uvođenja koncepta „Solventnost II“. Novim propisima će se znatno povećati solventnost osiguravajućih kompanija u Crnoj Gori, ali će se i dovesti u pitanje opstanak finansijski slabih osiguravača. Osnov za primenu nove direktive je obezbeđenje edukovanog kadra koji je sposoban da isprati sve savremne trendove. Kratkoročni prioritet crnogorskog tržišta treba da bude podizanje akademske svesti o značaju obrazovanja i uloge ovlašćenih aktuara.

Osiguravajuće kompanije u Crnoj Gori moraće da obračun solventnog kapitala vrše primenom sopstvenog internog modela, ili primenom formule propisane direktivom „Solventnost II“. Osiguravajuće kompanije bi trebale da se u što kraćem periodu posvete izradi

²⁷ M. Novović, M. Lakićević (2013.), „Evropska regulativa tržišta osiguranja- izazovi implementacije u Crnoj Gori, *Acta Economica*, broj 18, 169-170.

sopstvenih internih modela procene rizika. Za njih je najvažnije da primene pouzdane metode evaluacije rizika, a zatim i kontrole rizika. One mogu oceniti uticaj zadržanih rizika na ukupnu solventnost. Procena i kontrola rizika su izuzetno kompleksni procesi, koje ne treba ograničiti zakonskim procedurama. Država, ili regulatorni organ, zbog neposedavanja preciznih informacija o prirodi svakog pojedinog rizika kojeg preduzima osiguravajuća kompanija, kao ni informacija o uticaju svih preuzetih rizika na delatnost osiguravajućih kompanija, ne mogu detaljno pristupiti riziku na način na koji to čini osiguravajuća kompanija. Može se očekivati da će velike kompanije uložiti značajna sredstva u razvoj internih modela procene rizika, dok će male i srednje kompanije koristiti standardnu formulu za izračunavanje solventnog kapitala. Međutim, mnoga osiguravajuća društva u Crnoj Gori su mala, pa se očekuje da će ona usvojiti pravila koja im bude diktiralo „sedište grupe“, gde će implementacija direktive i biti najžešće skoncentrisana.

Direktiva „Solventnost II“ podrazumeva rigoroznija pravila solventnosti, pa će crnogorski osiguravači, radi implementacije ove direktive, uzeti u obzir i tekuća dostignuća u osiguranju, menadžment rizikom, tehnike finansiranja, međunarodno finansijsko izveštavanje i uvažavati precizne standarde poslovanja. Celokupan crnogorski sektor osiguranja mora detaljnije i značajnije pristupiti pripremanju, jer se jedino na taj način mogu stvoriti uslovi za buduću uspešnu implementaciju projekta „Solventnost II“ u Crnoj Gori.²⁸

ZAKLJUČAK

Tržište osiguranja je izloženo veoma oštroj konkurenciji jer se delatnošću osiguranja bave mnogobrojna osiguravajuća društva koja moraju da nude što veći broj proizvoda osiguranja po nižim cenama. Iz tih razloga je potrebno da poznaju karakteristike, vrste i opseg mogućih rizika, da zadovolje potrebe većeg broja tržišnih segmenata, i na kraju da adekvatno upravljaju rizicima radi što profitabilnijeg poslovanja.

Osiguranje je danas jedna od najznačajnijih i najprofitabilnijih aktivnosti u ekonomiji evropskih država, a ima takvu tendenciju razvoja i u Srbiji. Osiguranje zavisi od njegovih klijenata, koji su svesni opasnosti sa kojima se njihova imovina suočava, pa osiguravajuća društva treba da osiguraju profitabilno poslovanje koje će biti prilagođeno klijentima, jer se prodaja osiguranja bazira na poverenju klijenata. Veoma je bitno racionalno upravljati rizicima osiguranja kako bi se održalo uspešno i sigurno poslovanje društva. Svaka aktivnost može sadržati drugačiji rizik koji se isto može razvijati sa razvojem poslovanja. Osiguravač mora definisati visinu premije osiguranja koja će odgovarati visini rizika koji se pokriva, kako bi mogao ispuniti svoje obaveze a istovremeno ostati konkurentan na tržištu.²⁹

Najveći izazov koji stoji pred osiguravajućim društvima je usklađivanje nacionalnih pravila sa direktivom „Solventnost II“. Sve promene vezane za direktivu su veoma složene i zahtevaju dosta vremena, ali i sredstava. Takođe, neophodna je i edukacija zaposlenih, kako bi se upoznali sa novim propisima. Međutim, kvalitetno postavljanje ciljeva i uspešna primena sistema upravljanja rizicima omogućiće veliki iskorak u odnosu na konkurenciju, u odnosu na druga osiguravajuća društva, kao i u odnosu na tržište osiguranja u celini.

²⁸ M. Novović, M. Lakićević, 185-189.

²⁹ M. M Ilić, 153.

LITERATURA:

- Čolović V. (2012), Uticaj primene projekta Solventnost II (Direktiva EU nr. 2009/138/EC) na oiguravajuća društva u Srbiji, *Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije (II)*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Institut za uporedno pravo, Hans Zajdel Fondacija, Beograd
- Čolović V. (2012.), "Kontrola rizika i osiguranje " *Godisnjak fakulteta pravnih nauka*, Banja Luka
- Čolović V. (2016.), „Reorganizacija osiguravajućih društava po direktivi Solventnosti II“, *Pravo i privreda*, br.7-9
- Đurić Z., Jovanović Z. (2015.), „Izazovi u primeni direktive o solventnosti II u Srbiji“, *Evropska revija za pravo osiguranja*
- Grgić M. (2013.), „Harmonizacija propisa iz područja osiguranja i reosiguranja putem pravnog okvira Solventnost II“, *Zagrebačka pravna revija*
- Ilić M.M. (2014), „Uticaj primene direktive Evropske Unije Solventnost II na sektor osiguranja u Srbiji“, *Univeritet u Nišu- Ekonomski fakultet*
- Jurić D. (2015), „Sustav upravljanja u društvima za osiguranje prema Zakonu o osiguranju iz 2015. godine u Republici Hrvatskoj“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, broj 2
- Jurij M., Stipić M., Česić Z. (2015.), „Regulativa Solvency II kao preduvjet poslovanja osiguratelja u Europskoj uniji- primjer republike hrvatske“, *Mostariensia*
- Knežević M. (2010.), „Zakonodavani okvir poslovanja društva za osiguranje“, *Bankarstvo 1-2*
- Marović B., Lemić Samardžić M. (2011.), „Osiguranje kao determintna održivog razvoja Srbije“, *Ekonomika preduzeća*
- Momčilović A.(2014.), „Društva za osiguranje na finansijskom tržištu“, *Univerzitet Singidunum*, Beograd
- Novović M., Lakićević M. (2013.), „Evropska regulativa tržišta osiguranja- izazovi implementacije u Crnoj Gori, *Acta Economica*
- Ostojić S.(2004.), „Neophodnost restruktuiranja osiguravajućih društava u Srbiji“, *Privredna izgradnja*
- Peer H. (2010.), „Zamena paradigmi u burnim vremenima (Projekat EU Solventnost II)“, *Evropska revija za pravo osiguranja*
- Petrović Tomić N. (2015.), „Zaštita potrošača usluga osiguranja“, *Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu*
- Rohrbach W. (2007.), „Solventnost II- posledice po osiguravače i korisnike usluga osiguranja“, *Evropska revija za pravo osiguranja*
- Stojković Lj. (2013.), „Pravni aspekti upravljanja rizikom i sisitem internih kontrola kao integralni deo korporativnog upravljanja u društvu za osiguranje“, *Evropska revija za pravo osiguranja*
- „Strategija za implementaciju Solventnosti II u Republici Srbiji“ (2016.), Narodna Banka Srbije
- Zakon o osiguranju(2015.), *Narodne novine* br 30/15,

Iva Tošić, M.A.

Research Trainee, Institute of Comparative Law, Belgrade; iva_tosic@hotmail.com

The Impact of the Solvency II Directive on the Insurance Sector in Europe

Abstract: Solvency of insurance companies, its conservation, regulation and control is the basis for the healthy functioning of the insurance market. Solvency is an indicator of stability and security of the companies, as well as the guarantor of execution of obligations. The Solvency II Directive was adopted on 25th of November 2009. She announced big changes in the insurance and reinsurance law, both EU member countries and non-member countries, when it comes to the solvency of the company. The main reason for the adoption of the new directive is strengthening of the integrated market in insurance and reinsurance law through harmonized legal rules. Solvency II aims at a common market, working permit in one member State allows the company carrying out activities in all other member countries. Also, during the implementation of the new directive the countries should have the same rights of protection of the insured. For both requirements is necessary that the supervision rules are agreed and converged all across Europe.

In this paper author analyzes influence of the Solvency II on EU member countries, and to non-EU countries, the state of security in Europe, as well as the extent to which some of the countries harmonized their legislation with the Directive.

Key words: solvency, the insured, insurance companies, EU, Solvency II.